

Hölgyeim és Uraim, Kedves Diákok,

kérem engedjék meg, hogy itt a nagymúltú és patinás *Sapienza*-egyetem falai között személyes visszaemlékezéssel kezdjem rövid felszólalásomat. Az 1980-as években a magyar Nagyalföld szívében, Kecskeméten a római alapítású és központú rend, a piaristák gimnáziumába jártam. Kecskemét a Duna vonala mellett helyezkedik el. A környező városokkal együtt akkoriban telis-tele volt a II. világháború óta megszálló, akkoriban szovjetnek mondott orosz csapatokkal. Ma már szinte számomra is felidézhetetlen az az érzés, hogy mit is jelentett akkoriban számomra Itália, kiváltképpen pedig Róma, az Örök Városban. Hovatovább a földi mennyországot, azt hiszem. Rendkívül ellentmondásos, mondhatni visszas helyzetbe kerültem a középiskola elvégzése után. Teológus hallgatóként kellett bevonulnom kötelező katonai szolgálatra a hadseregbe. Rendre egy Itália ellen, Trieszt irányába az oroszok elővédjeként indítandó támadás tervét gyakoroltatták velünk 1987–1988-ban. Amikor már pályakezdő történészként megérkeztem Rómába, illetve átléphettem a vatikáni levéltár kapuját 1996-ban, pár évvel korábban még elérhetetlen álmom vált valóra. Bevallom, valami hasonlót érzek most, amikor ezen a különleges alkalmon vehetek részt Róma első és legrégibb egyetemének, a *Sapienzá*nak a falai között.

A vatikáni levéltár, az egyetemes történettudomány különleges forrásörző helye már a XIII. Leó-féle nyitástól, 1881-től kezdve felkeltette a magyar történészek figyelmét. Fraknoi Vilmos apát-kanonok, a Magyar Tudományos Akadémia Főtitkára vezetésével. Az általa alapított *Monumenta Vaticana Hungariae* 1884–1891 között 8 vaskos kötetben publikálta a magyar történelem egybefüggő vatikáni forráscsoportjait. Kezdve a pápai tizedszedők 13–14. századi jegyzékeitől egészen jelen alkalom főszereplője, Francesco Buonvisi nuncius 1686. évi, Buda török alól felszabadításáról írott jelentéseinek publikálásáig. Éppen errefelé, a Porta Pia közelében Fraknoi Vilmos magánvagyonából villát építtetett Rómában. A benne létrehívott Római Magyar Történeti Intézet fő vállalkozása a 4 óriási kötetben publikált 1896–1907 között a *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis* volt. A vállalkozás gyakorlatilag az észak- és délnyugati részek kivételével az egykori Pannonia provincia területének összes középkori forrását: szupplikációkat, brévéket, bullákat, *Cameralia*-bejegyzéseket stb. publikálta a szentszéki gyűjteményekből. További egyházmegyék anyagának hasonló kiadására nem került sor. Egy hatyúdal kötettel, mely az Erdélybe küldött pápai nunciusok jelentéseit tartalmazta 16. század végéről, 1909-ben a *Monumenta Vaticana Hungariae* is befejezte működését. Fraknoi magánkezdeményezése, illetve egyes főpapok, mint Hornig Károly bíboros, veszprémi püspök mecenatúrája kevésnek bizonyult a szisztematikus és intézményes római magyar történetkutatások finanszírozására, miközben például francia, német és osztrák viszonylatban már állami fenntartású történeti intézetek működtek és működnek ma is Rómában. Fraknoi törekvése egy állami alapítású Római Magyar Történeti Intézet létrehozására rövid távon részleges, évszázados távlatból pedig teljes kudarcnak tekinthető. Ha születtek is jelentős eredmények, azok olyan történészek, mint Galla Ferenc, Vanyó Tihamér vagy Tóth István György és mások egyéni projektjeinek köszönhető. Jóllehet Fraknoi a ma a *Piazza Girolamo Fabrizio* 2. sz. alatt található villáját 1913-ban azzal a feltétellel ajándékozta a magyar államnak, hogy az egy magyar történeti intézetet működtessen Rómában, az épületben ma diplomaták laknak, a szentszéki magyar követség székhelye. De nem találunk, tulajdonképpen már papíron sem magyar történeti intézetet a *Via Giulia*n, a *Palazzo Falconieri*ben sem. 2016-tól a Római Magyar Akadémia úgy tűnik, hogy végleg és kizárólagosan a diplomáciai és kulturális reprezentáció színterévé vált.

Fraknói Vilmos, a „magyar Ranke” primér tudományos öröksége azonban mégsem gazdátlan Rómában. 2004-től modernizált formában *Collectanea Vaticana Hungariae* néven újra él a vatikáni magyar-történeti könyvsorozat. Pozitívizmus-kori nagynevű elődjével, a Fraknói-féle *Monumentával* ellentétben nemcsak forráskiadásoknak, hanem tanulmányköteteknek, monográfiáknak is helyet ad. Az összes kötet *Open Access* hozzáférhető a világhálón. A nemzetközi tudományosság számára relevánsabb kötetekbe, melyeket jelen alkalomból a *Sapienza*-egyetem könyvtárának ajándékba hoztunk, bele is lehet tekinteni. Szépen illusztrálják azt a könyvészeti és tudományos környezetet, ahová legfrissebb kötetként ebben az évben Giulio Merlani most ünnepeelt Buonvisi-kötete megérkezett.

A kutatásokat 2012-től a budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatásával alakult kutatóintézet, a Fraknói Vilmos nevét viselő Kutatócsoport szervezi. Metódusunk a következő. A kutatás színhelye Itália. Meghatározóan Róma, és azon belül is a vatikáni gyűjtemények. De természetesen tisztában vagyunk a római állami levéltár, a Vallicelliana, Corsinina, Angelica stb. történeti kincseinek értékével, továbbá a nem római állami és magánarchívumok fontosságával a magyar történelem számára, legyenek azok Velencében, Biellában, Milánóban, Massa Carrarában, Parmában, Firenzében (stb.) vagy éppen a közeli Frascatiban. Az eredmények elhúzódozó feldolgozása, a *Collectanea*-kötetek publikálása Budapesten, egyetemi környezetben történik. A források értelmezéséhez szükséges régebbi-újabb magyar szakirodalom Magyarországon áll rendelkezésre, a nemzetközi könyvészethez való hozzáférés pedig szerencsére mind kevesebb nehézségbe ütközik. Az egyetemi környezet, oktatás és kutatás szerves szinbiózisának köszönhetően biztosítva van a szakmai utánpótlás is: a Fraknói Kutatócsoport rendszeresen Rómába érkező tagjainak kétharmada immár korábbi egyetemi hallgatóim közül kerül ki. A fontosabb eredmények prezentálásának színtere ismét Róma, miként jelen alkalom is mutatja.

Hölgyeim és Uraim, Kedves Diákok! Római levéltárai, köztük az újabban apostolinak nevezett vatikáni levéltár nem csupán történeti forrásai miatt fontos az egyetemes, s benne a magyar történettudományára. Igaz laboratóriumok, ahol valódi munka közben lehet megismerkedni, majd közös projektbe kezdeni tudós olasz és nem olasz kollégákkal. Így munkálkodhatom együtt már 2007 óta többek között Gaetano Platania és Matteo Sanfilippo professzorokkal, 2018 óta Alessandro Boccolini professzorral, és a legutóbbi időben jelen alkalom ünnepejtjével, Giulio Merlanival. A *Collectanea Vaticana Hungariae* elsősorban elsősorban a Fraknói Kutatócsoport, illetve a magyarországi és erdélyi magyar kutatói közösség saját eredményeit közli. Különös kiváltság és megtiszteltetés azonban, amikor a nemzetközi kutatás részben vagy egészben magyar vonatkozású eredményeit adhatjuk közre. Ilyen volt a CVH I/4, 2008-ban (*Platania–Sanfilippo–Tusor: Gli Archivi della Santa Sede e Ungheria*), a CVH II/8 2021-ben (*Kalous: Pecchinoli*), és a mostani, CVH I/22 (*Merlani: Buonvisi*).

Nem feladatomból a kötet szakmai értékének, tudományos eredményeinek méltatása, ezt kiválóan megtette az imént Prof. Platania. Csupán annyit szeretnék aláhúzni, hogy mind XI. Ince, mind pedig Buonvisi személye rendkívül fontos számunkra, hiszen meghatározóan nekik köszönhető, hogy a 17. század végén Magyarország visszatérhetett a nyugati kultúrkörbe, és a 18–19. században nem egy balkáni típusú fejlődésen kellett átmennie. Előbbinek emlékét szobor és utcanév őrzi a budai várban, Buonvisi esetében ez még várat magára. Akár Boccolini professzor kutatásai, akár ezen kötet nem keveset járulnak hozzá az olasz főpap-diplomata egyebek mellett magyarországi ismertségének elmélyítéséhez. Giulio Merlani kötet, melynek alapja a *Sapienza*-egyetemen megvédett disszertáció, Fraknói Vilmos 1886-ban publikált,

korábban említett *Monumenta*-beli Buonvisi-jelentéskötetének méltó párjaként került a *Collectanea Vaticana Hungariae*-ba.

A magam részéről igen hálás vagyok, hogy sorozatszerkesztőként dolgozhattam a kötettel, kiváltképpen hálás vagyok azért, hogy mindezt itt, Róma ősi egyetemének a falai között elmondhattam.

Róma, 2023. október 17.